

Stanisław Pisarek

Rodzaj literacki perykopy o winnym krzewie (J 15,1-11)

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 4, 15-22

1971

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. STANISŁAW PISAREK

RODZAJ LITERACKI PERYKOPY O WINNYM KRZEWIE (J 15,1—11)

Jedną z podstawowych zasad nowej hermeneutyki biblijnej jest uwzględnianie rodzaju literackiego całej księgi, a w razie gdy utwór posiada charakter złożony, także gatunku literackiego mniejszych fragmentów.¹ Nie ulega już dzisiaj wątpliwości, że Ewangelie są dziełem złożonym, w którym różnorodne mniejsze części tworzą większą, lecz zamierzoną całość.² W stosowanej dzisiaj ogólnie metodzie historyczno-krytycznej badań nad Pismem Świętym pytanie w sprawie rodzaju literackiego wyjaśnianego tekstu należy do kwestii wstępnych i zasadniczych. Stawiamy je w tym artykule w odniesieniu do Janowej perykopy o winnym krzewie.³

Dawniejszym komentatorom, up. J. Maldonatowi⁴, był obcy problem rodzaju literackiego perykopy o winnym krzewie i latoroślach. Wymieniony autor stwierdza tylko, że Jezus posłużył się tu metaforą. Niektórzy nawet nowsi autorzy zostawiają perykopę bez nazwy albo też dają jej tytuł: „Winy krzew i latorośle”, nie podając określenia jej rodzaju literackiego⁵. Autorzy, którzy się tym problemem zajęli, posiadają w tej sprawie różne zdania. Jedni, mając na uwadze zdania metaforyczne, które w niej występują, zaliczają perykopę do rodzaju literackiego alegorii albo też mówiąc o niej posługują się nazwą alegorii. Tę opinię przy-

¹ C. M. Martini i S. J. swoje rozważania nad rodzajami literackimi w Biblii kończy wnioskiem: „Określenie rodzaju (literackiego) jest zatem jedną z pierwszych reguł hermeneutycznych”. *II Messaggio della Salvezza. Introduzione generale (Corso completo di studi biblici 1)*, Torino⁸ 1968, 290

² Por. np. takie tytuły rozdziałów jak: Grupy literackie drugiej Ewangelii; Tematy podstawowe a zespoły literackie Ewangelii św. Marka; Plan literacki i doktrynalny Ewangelii św. Marka. *II Messaggio della Salvezza. Nuovo Testamento — Vangeli (Corso completo di studi biblici 4)*, Torino 1968, 210—232.

³ Zajmowałem się już tym tekstem Ewangelii św. Jana w artykule pt. *Winy krzew w Ewangelii św. Jana (15, 1—11). Stan badań nad perykopą i jej tekst*, *Śląskie Studia Historyczno-teologiczne 2* (1970) 19—30. Zob. także mój artykuł: *Kontekst perykopy o winnym krzewie (J 15, 1—11)*, *Roczniki Teologiczno-kanoniczne 15* (1968) z. 1, 77—96. Najnowsze, choć niekompletne opracowanie rodzaju literackiego tej perykopy daje R. Borig w monografii pt. *Der wahre Weinstock. Untersuchungen zu Jo 15, 1—10, München* 1967, 21—23.

⁴ *Commentarii in quatuor Evangelistas, Moguntiae*⁸ 1863, II, 841.

⁵ Np. J. Daniélu, *Essais sur le mystère de l'histoire*, Paris 1953, 177; tenże, *Les symboles chrétiens primitifs*, Paris 1961, 43; C. K. Barrett, *The Gospel according to St. John*, London⁴ 1960, 392; D. Mollat, *L'Evangile selon Saint Jean*, W: *La Saint Bible... de Jérusalem*, Paris 1961, 1421.

mują np.: A. Loisy⁶, J. Behm⁷, V. M. Breton⁸, L. Cerfaux⁹, J. Dupont¹⁰, J. E. Janot¹¹. Inni autorzy zdając sobie sprawę, że perykopa nie mieści się w granicach czystej alegorii, (ponieważ oprócz zdań metaforycznych zawiera porównania oraz zdania o treści dosłownej, bezobrazowej, mówią, że chodzi tu o alegorię niepełną¹².

Ze względu na porównania, które występują w perykopie, niektórzy autorzy zaliczają ją do przypowieści. Posługują się oni nazwą parabolii, oddając przy pomocy tego terminu określenie „he parabolé” występujące u synoptyków¹³ oraz „he paroimia” występujące u św. Jana¹⁴. Do tej grupy należą następujący autorzy: A. Bisping¹⁵, W. Soltau¹⁶, M. Lepin¹⁷, J. Jeremias¹⁸, J. Conrad¹⁹, St. Gallo²⁰, H. Blauert²¹, S. Schulz²² i E. Dąbrowski²³. Wśród wymienionych autorów są tacy, którzy zdają sobie sprawę z tego, iż perykopa o winnym krzewie oprócz elementów parabolicznych wykazuje również cechy, które są obce przypowieści w ścisłym tego słowa znaczeniu²⁴. Dlatego też opowiadają się oni za określeniem jej jako przypowieści z pewnymi zastrzeżeniami, np. J. Jeremias wyraża zdanie, że jest to przypowieść bliższa alegorii niż przypowieści synoptyczne²⁵.

Nic dziwnego, że wobec istnienia w perykopie elementów alegorycznych i iparabolicznych, niektórzy komentatorzy zaszeregowali ją do rodzaju literackiego „mieszanego”: do alegorii parabolizującej lub para-

⁶ *Le quatrième Evangile*, Paris 1903, 417.

⁷ *Ampelos*, w: G. Kittel, *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, I, 345.

⁸ *Jésus au Cénacle. Une hypothèse exégétique*, Etudes Franciscaines 9 (1950) 264, 273.

⁹ *Le thème littéraire parabolique dans l'Evangile de Saint Jean*, *Coniectanea Neotestamentica* 11 (1947) 19.

¹⁰ *Essais sur la christologie de S. Jean*, Bruges 1951, 212.

¹¹ *Les adieux de Jésus*, Paris 1963, 71.

¹² Np. H. Van den Bussche, *La vigne et ses fruits*, Bible et Vie Chrétienne 26 (1959) 12.

¹³ Mt 13,3,18,24,35,36,53; 15,15; 21,33,45; 22,1; 24,32; Mk 3,23; 4,2,11,13,30; Łk 4,23; 5,36; 15,3; 18,1,9; 8,11; 12,41.

¹⁴ J 10,6; 16,25,29. Por. 2 P 2,22.

¹⁵ *Das Evangelium nach Johannes*, Münster 1869 (Exegetisches Handbuch zum Neuen Testament 3), 365.

¹⁶ *Die Reden des 4. Evangeliums*, Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft 17 (1916) 56.

¹⁷ *La valeur historique du quatrième évangile*, Paris 1910, II, 112.

¹⁸ *Die Gleichnisse Jesu*, Göttingen⁸ 1954, 68.

¹⁹ *Das Geheimnis von Johannes* 15, Neukirchen² 1957, 8.

²⁰ *Sermo Christi sacrificialis*, *Verbum Domini* 26 (1948) 33—43.

²¹ *Die Bedeutung der Zeit in der johanneischen Theologie*, Tübingen 1954, 121. Praca tego autora nie była drukowana; cytuję go za S. Schulzem.

²² *Komposition und Herkunft der Johanneischen Reden*, Stuttgart. 1960, 84.

²³ *Konkordancja podręczna Pisma Świętego Nowego Testamentu*, Poznań 1955, 403.

²⁴ R. Schnackenburg podobnie jak jego uczeń R. Borig (por. przypis 3) zalicza perykopę do literackiego rodzaju mowy obrazowej. Por. tenże, *Die Kirche im Neuen Testament, ihre Wirklichkeit und theologische Deutung, ihr Wesen und Geheimnis*, Leipzig 1966, 98 n. Francuski tłumacz tej książki (R.-L. Oechslin O.P.) niepotrzebnie wprowadził do odnośnego tekstu określenie „comparaison” (porównanie), które może sugerować, iż perykopa należy zdaniem R. Schnackenburga do rodzaju literackiego przypowieści. Ta bowiem opiera się na porównaniach. Por. tenże, *L'Eglise dans le Nouveau Testament*, Paris 1964, 122.

²⁵ Dz. cyt., 68.

boli alegoryzującej. Tę ostatnią opinię podzielają między innymi: M. J. Lagrange²⁶, D. Buzy²⁷, M. Miguéns²⁸, J. Stępień²⁹, E. Dąbrowski³⁰.

Według opinii Lagrange'a jest to przypowieść niepełna, ponieważ w przypowieści typowej nie powinno się wnioskować z faktu naturalnego o prawie nadprzyrodzonym. Na alegorię wskazuje w perykopie to, że Pan Jezus identyfikuje się w niej z krzewem winnym. Jest to zatem, zdaniem tego autora, mieszany rodzaju literacki paraboli, czyli przypowieść-allegoria. Podobny pogląd przyjmują pozostali wyżej wymienieni autorzy. D. Buzy posługuje się nazwą: alegoria parabolizująca. W. Gros-souw, a za nim oraz za D. Buzy'm J. Stępień jest zdania, że perykopa jest bliższa alegorii, ale od przypowieści się nie różni.³¹ E. Dąbrowski, który w *Konkordancji podręcznej Pisma Św. Nowego Testamentu*, uważa perykopę za przypowieść³², zdaje się raczej podzielać pogląd Lagrange'a, na co wskazywałby fakt, że w Synopsie łacińsko-polskiej czterech Ewangelii, w tekście łacińskim posłużył się nazwą alegoria, a w tekście polskim nazywa perykopę przypowieścią³³. Nowszych autorów nie zadowolilo żadne z trzech podanych rozwiązań z tego powodu, że prócz elementów alegorycznych i parabolicznych, w perykopie mieszczą się ponadto zdania o sensie właściwym, bez żadnego obrazu. Komentatorzy ci nazywają perykopę o winnym krzewie po prostu mową obrazową (Bildrede). Najbardziej reprezentatywnymi przedstawicielami tej opinii są J. Pirot³⁴, B. Schwank³⁵ i R. Borig³⁶. Tego samego zdania wydają się być: J. M. Bover³⁷, H. Kahlefeld³⁸, N. Schlögl³⁹, F. Tillmann⁴⁰, A. Wikenhauser⁴¹.

Do opinii uważającej perykopę o winnym krzewie za „mową obrazową” zbliżają się ci autorzy, którzy określają ją jako pewnego rodzaju mowę. P. Guichou nazywa sekcję 15,1—16,15 mową apostołską⁴². R. Bultmann i H. Becker są zdania, że perykopa ta reprezentuje typ mowy soteriologicznej. Według R. Bultmanna mowa o winnym krzewie u św. Jana ma za podstawę fragment z tzw. „mów objawiających”⁴³. H. Becker podaje schemat tego rodzaju „mowy objawiającej”. W skład mowy objawiającej wchodzi następujące elementy konstytutywne: 1) samookreślenie zaczynające się od słów „Egó-eimi”; 2) zaproszenie, czyli wezwanie do powzięcia decyzji; 3) obietnica nagrody dla tych, którzy pójda

²⁶ *Evangile selon Saint Jean*, Paris⁶ 1936 (Etudes Bibliques), 400 η.

²⁷ *Les paraboles traduites et commentées*, Paris 1933, 415—468.

²⁸ *El Paracleté* (Jn 14—16), Jerusalem 1963, 93.

²⁹ *Przypowieść*. W: *Podręczna Encyklopedia Biblijna*, II, 367.

³⁰ *Synopsa łacińsko-polska czterech Ewangelii*, Poznań 1955, 244 n.

³¹ Ks. J. Stępień powołuje się na tych dwóch autorów w wyżej cytowanym artykule.

³² *Konkordancja...*, 403.

³³ *Synopsa...*, 244 n.

³⁴ *Paraboles et allégories évangéliques*, Paris 1949, 454—458.

³⁵ „Ich bin der wahre Weinstock”: Jo 15,1—17, Sein und Sendung 28,6 (1963) 245 n.

³⁶ *Dz. cyt.*, 21—23.

³⁷ *Comentario al Sermón de la Cena (Jn 13—17)*, Madrid 1951, 86 n.

³⁸ *Die Epiphanie des Erlösers im Johannes-Evangelium*, Leipzig 1959, 76.

³⁹ *Die heiligen Schriften des Neuen Bundes*, Wien 1920, 201.

⁴⁰ *Das Neue Testament*, Leipzig 1967, 318 n.

⁴¹ *Das Evangelium nach Johannes*, Regensburg³ 1961, 136, 282 n.

⁴² *L'Évangile de saint Jean*, Paris 1962, 228 n.

⁴³ *Das Evangelium des Johannes*, Berlin¹⁷ 1963, 406.

za wezwaniem objawiciela oraz groźba kary dla tych, którzy jego wezwanie zlekceważą⁴⁴. H. Becker wyróżnia w perykopie o winnym krzewie elementy pochodzące ze źródła oraz glosy i uwagi, które dodał św. Jan.

Kompozycją i pochodzeniem mów św. Jana zajął się ostatnio S. Schulz. Uważa on, że czwarty ewangelista zastosował schemat mowy objawiającej w ramach własnego stylu, dokonując w nim modyfikacji. Mowa o winnym krzewie jest obok mowy o dobrym pasterzu przykładem wyczerpującej mowy Janowej, zaczynającej się od formuły „egó-eimi”. Autor ten wyraża zdanie, że w wierszach 15, 1—2, 4—6 mamy przekaz logiów znaleziony przez św. Jana i wykorzystany przez niego przy redagowaniu czwartej Ewangelii. Mimo występujących tu słów obrazowych, jest to mowa w sensie właściwym, stąd należy ją interpretować, zdaniem S. Schulza, dosłownie⁴⁵. Obie mowy czwartej Ewangelii: o dobrym pasterzu i o krzewie winnym przynależą do rodzaju mowy obrazowej. Ośrodek ich stanowią słowa „egó-eimi”. Mają one swoje paralele w literaturze mandejskiej oraz w Starym Testamencie. Autor ten określa mowę obrazową jako poszerzony logion „egó-eimi”⁴⁶. Trudno zrozumieć, jak pogodzić pogład S. Schulza, iż Janowa perykopa o winnym krzewie należy do rodzaju literackiego mowy obrazowej oraz że należy ją interpretować dosłownie, z wyrażonym na innym miejscu zdaniem, w którym określa ją jako przypowieść.

Odmienne stanowisko zajmuje P. Dörpinghaus. Uważa on, że fragment J 15,1—17 wypowiedział Jezus po odmówieniu Psalmu 128 (127), odmawianego w ramach Wielkiego Hallelu przy Wieczery Paschalnej. Mowa o winnym krzewie stanowiłaby nawiązanie do odmówionych wierszy, w których małżonka człowieka bogobojnego jest przyrównana do płodnego krzewu winnego, a dzieci do latorośli oliwnych. Omawiana perykopa św. Jana byłaby zatem rodzajem dłuższej antyfony wypowiedzianej po Psalmie 128. Tenże autor wyraża dalej opinię, że perykopa ta stanowi przykład „haggady” Nowego Testamentu na temat chlebów niekwaszonych, która również była w zwyczaju w ramach Wieczery Paschalnej. Tym razem P. Dörpinghaus nazywa mowę o winnym krzewie i latoroślach mową o Eucharystii⁴⁷.

Najpełniejsze ujęcie problemu rodzaju literackiego omawianej perykopy podają J. Pirot, J. M. Bover i B. Schwank.

J. Pirot rozróżnia między formą literacką, a rodzajem literackim perykopy J 15,1—17. Pod względem formalnym perykopa o winnym krzewie odznacza się rytmem. Jest to według opinii tego autora poemat o trzech strofach: wiersze 1—4 tworzą strofę początkową, wiersze 5—8 antystrofę, a wiersze 9—17 strofę końcową. J. Pirot sądzi, że pod względem formy poetyckiej perykopa o winnym krzewie przypomina najlepiej skomponowane poematy Starego Testamentu. Strofa trzecia, koń-

⁴⁴ *Die Reden des Johannesevangeliums und der Stil der gnostischen Offenbarungsrede*, Göttingen 1956, 53—59. W niemieckiej terminologii owe trzy elementy konstytutywne mowy objawiającej (Offenbarungsrede) nazywają się: 1) Selbstprädikation, 2) Invitation bzw. der Ruf zur Entscheidung, 3) Krisenspruch (obietnica nagrody + groźba kary).

⁴⁵ Dz. cyt., 70, 83—87.

⁴⁶ Tamże 114. ..

⁴⁷ *Die Abschiedsreden Jesu. Problem und Lösung*, Rottweil am Neckar 1957, 22 n.

cowa, jest dłuższa od poprzednich, co stanowi cechę charakterystyczną poezji hebrajskiej. W strofie ostatniej wykorzystuje autor tematy strof poprzednich, aby w ten sposób umocnić jej własną tematykę. Wyróżnienie strof w perykopie opiera się na następujących kryteriach. Grupy utworzone przez wiersze 1—4, 5—8, 9—17 mają zdaniem autora sens kompletny. W strofie pierwszej i drugiej występuje na początku ta sama deklaracja: „Ja jestem krzew winny...” (J 15,1—5). W każdej strofie można zauważyć inkluzję i konkatenację. Inkluzja stanowi rodzaj ramy dla strofy przez powtórzenie tych samych słów na początku i na końcu. Pojęcie przynoszenia owocu występuje na początku i końcu strofy i antystrofy (15, 2—4, 5—8) tworząc w nich inkluzję. Przykazanie miłości, o którym mowa na początku i na końcu strofy końcowej, wskazuje i tu na inkluzję. Konkatenacja polega na podjęciu na początku strofy jednego lub więcej słów strofy poprzedzającej. Tak np. występujące w wierszu 4 pojęcie przynoszenia owocu i pozostawania w Chrystusie zostaje podjęte w wierszu 5, który zaczyna antystrofę. Opisana forma poetycka fragmentu pochodzi, zdaniem J. Pirot, od ewangelisty, ponieważ z ewangelii synoptycznych można wysnuć wniosek, iż Jezus nie miał zwyczaju wyrażania swoich myśli przy pomocy rytmicznej formy prorocत्व Starego Testamentu.

W sprawie rodzaju literackiego J. Pirot nie godzi się z opiniami, które utrzymują, że perykopa o winnym krzewie jest alegorią, parabolą albo też alegorią parabolizującą. W rzeczywistości bowiem poemat ów przechodzi od metafory w wierszach 1—3, do porównania w wierszu 4, a myśl więcej razy nie mieści się w obrazach, stąd obok metafor i porównań mamy w nim zdania o sensie dosłownym. Wprawdzie autor posługuje się mówiąc o perykopie nazwą „la parémie” (= he paroimia), nie uważa jej jednak za przypowieść. W rozdziale dziesiątym i piętnastym u św. Jana myśl nie mieści się nieraz w występujących tam obrazach i wychodzi poza nie. Celem wydobycia z perykopy właściwego i pełnego sensu, nie wystarczy odczytać występujących w niej metafor, określić porównania. Trzeba również wydobyć z niej to, co zostało wypowiedziane w zdaniach lub związkach wyrazowych o znaczeniu dosłownym. Jezus wygłaszając mowę o winnym krzewie i latoroślach, nie był skrepowany obrazami, którymi się posłużył. Miał On na uwadze rzeczywistość transcendentną, której różne aspekty starał się sformułować w słowach zrozumiałych dla ludzi. Posłużył się obrazem, lecz wyrażał się dosłownie, gdy obraz okazał się nieodpowiedni do symbolizowania całej bogatej rzeczywistości, jaką miał na myśli. Jezus chciał ukazać w tej mowie jednoczącą moc swojej miłości, a korelatywnie do niej pragnął uczniom zjednoczonym z Nim, wskazać na konieczność wzajemnej miłości braterskiej. W świadomości Jezusa była to zapewne tylko myśl. Metafora winnego krzewu nadawała się doskonale do wyrażenia aspektu wzajemnej immanencji Jezusa i uczniów przez miłość. Nie była natomiast adekwatna dla wyrażenia obowiązku wzajemnej miłości braterskiej. Stąd też Jezus zostawił w dalszym ciągu mowy metaforę i mówił bez obrazu. Z rozważań nad rodzajem literackim perykopy J 15,1—17 wyciąga J. Pirot słuszny wniosek, iż właściwe jej interpretowanie musi się odwoły-

wać równocześnie do metafor, porównań i wyrażeń właściwych, a nie może zatrzymać się w granicach zastosowanego w niej obrazu⁴⁸.

J. M. Bover wyróżnia w poemacie o winnym krzewie, który zacieśnia do wierszy 1—8, cztery strofy. W 1. strofie obejmującej wiersze 1—2, występuje obraz winnego krzewu w formie alegorii; w strofie 2. (wiersze 3—4) przyjmuje on postać paraboli; w 3. strofie (wiersze 5—6) powraca znowu alegoria; obraz znika zupełnie w strofie ostatniej (wiersze 7—8). W następnych dwóch fragmentach perykopy J 15,1—17, mówiących o miłości Mistrza (15,9—11) oraz o miłości wzajemnej uczniów (15,12—17) brak wyraźnego podziału na strofy, choć J. M. Bover zdaje się i tym fragmentom przyznawać formę rytmiczną⁴⁹.

Według B. Schwanka występujący w perykopie ogrodnik stanowi element paraboliczny, natomiast obrazy latorośli i owocu wskazują na alegorię. Zdaniem bezobrazowymi są wiersze 15,3 i 15,7. Autor ten zalicza perykopę do kategorii mów obrazowych, które charakteryzują się u św. Jana wstępem zaczynającym się od formalny „ja jestem” oraz występującymi w nich na zmianę zdaniami obrazowymi i bez obrazu o sensie właściwym⁵⁰.

Najszerzej zajął się stroną formalną omawianej perykopy P. Gächter. Utrzymuje on, że perykopa o winnym krzewie dzieli się na trzy części: 15; 1—8; 9—11; 12—17. W pierwszym i trzecim fragmencie występuje inkluzja (wzmianka o Ojcu w wierszach 1 i 8, przykazaniu wzajemnej miłości w wierszach 12 i 17). Każdy z tych fragmentów jest zdaniem P. Gächtera zbudowany ze stychów i strof⁵¹.

Wynikałoby z tego, że omawiana perykopa, podobnie jak pozostałe części mów pożegnalnych u św. Jana, jest skonstruowana według pewnego rytmu. W budowie większych fragmentów da się zauważyć tak samo pewien schemat rytmiczny. Dłuższe fragmenty stanowiące jedną całość literacką dzięki inkluzji, nazywa P. Gächter „częściami głównymi”. Mniejszymi fragmentom, stanowiącymi przejście od fragmentu głównego do zakończenia, daje nazwę „strofy dodatkowej”. W perykopie J 15,1—17 mielibyśmy następujący schemat: wiersze 1—8 tworzyłyby fragment główny; wiersze 9—10 strofę dodatkową; wiersz 11 stanowiłby zakończenie części; wiersze 12—17 tworzyłyby znowu fragment główny⁵².

P. Gächter uważa, że budowę stroficzną nadała mowom pożegnalnym, a zatem i mowie o winnym krzewie ustna tradycja. Forma poetycka tej sekcji polegałaby na pewnym rytmie struktury. Tenże autor wyraża dalej przypuszczenie, że mowy pożegnalne Jezusa należy uważać za katechezę św. Jana na temat ostatniego pożegnania z uczniami. Mowa o winnym krzewie i latoroślach byłaby zdaniem P. Gächtera jedną z katechez św. Jana na ten temat⁵³.

Oceniając liczne opinie na temat formy i rodzaju literackiego pery-

⁴⁸ Dz. cyt., 454—458.

⁴⁹ Dz. cyt., 86 n, 97, 100 n.

⁵⁰ Art. cyt., 167.

⁵¹ *Der formale Aufbau der Abschiedsreden Jesu*, Zeitschrift für katholische Theologie 58 (1934) 167.

⁵² Tamże, 191.

⁵³ Tamże 199, η, 203.

kopy J 15,1—11, należy się zgodzić z tymi autorami, którzy uważają, że nie należy ona ani do alegorii, ani do przypowieści, ani do rodzaju literackiego mieszanego (przypowieść-allegoria). W perykopie o winnym krzewie zdania i pojęcia obrazowe przeplatają się ze zdaniami i pojęciami bez obrazu. Wiersze 1—6 nie podają historii o winnym krzewie lub winnicy, jak np. Psalm 80 (79) lub Izajasz w pieśni o winnicy (5,1—6). Jest tu jedynie mowa o pewnych pracach hodowcy winorośli: o obcinaniu i oczyszczaniu. Wiersz 4b „Jak latorośl nie może przynosić owocu sama z siebie, jeśli nie jest w winny krzew wszczepiona, tak i wy, jeżeli we mnie pozostawać nie będziecie”, stanowi zwykłe porównanie. Wiersze 2, 5b i 6 zawierają metafory, ponieważ występujące w nich pojęcia latorośli i owocu posiadają sens przenośny, a zatem wiersze te mają charakter alegoryczny. Wiersz 6 nie stanowi jednak czystej alegorii, lecz rodzaj skróconego porównania, o czym świadczy wyrażenie „jak latorośl”. Wiersze 3 i 7 posiadają sens właściwy i odnoszą się wprost do uczniów, choć są zrozumiałe w pełni dzięki powiązaniu z obrazem oczyszczenia gałązek (wiersz 3 z wierszem 2) oraz z obrazem tkwienia winnych latorośli w pniu krzewu winnego (wiersz 7 z wierszem 4). Wiersz 8 łączy obraz przynoszenia owocu z mową w sensie właściwym przez słowa o uwielbieniu Ojca oraz o uczniach Jezusa. Dalsze wiersze (9—11) odnoszą się w sensie właściwym wprost do uczniów, a suponują obraz winnego krzewu jedynie jako tło.

Występowanie w perykopie środków technicznych hebrajskiej poezji, jak inkluzyja i konkatencja, wydaje się uzasadniać opinię, że perykopa ta w swojej strukturze odznacza się pewnym rytmem. Wydaje się, że choć nie mamy tu do czynienia z poezją, to jednak perykopy tej ze względu na obecność w niej pewnego rytmu, nie można zaliczyć do zwykłej prozy. To ustalenie musi być brane przy przekładaniu tych wierszy.

Dokonawszy przeglądu różnych opinii w sprawie rodzaju literackiego perykopy o winnym krzewie i ukazawszy zasadność stanowiska tych, którzy zaliczają ten fragment do specyficznego rodzaju mowy, gdzie elementy alegoryczne i paraboliczne przeplatają się ze zdaniami o sensie dosłownym, chcemy zapytać, jakie wynikają z tego wniosku postulaty dla szczegółowej egzegezy tego fragmentu Janowego? Ponieważ nie jest to alegoria, nie można w egzegezie tej mowy zestawiać dwóch szeregów (symbolicznego i realnego) i wskazywać punkt po punkcie na odpowiedniość linii a) obejmującej szczegóły **opowiadania**, w stosunku do poszczególnych punktów linii b) przedstawiającej rzeczywistość, której to symboliczne opowiadanie dotyczy. Można tu stosować sposób przyjęty przy interpretowaniu alegorii jedynie w tych wierszach, których charakter alegoryczny ujawni szczegółowa analiza. Trzeba też zrezygnować z poszukiwania podstawy porównania (*tertium comparationis*), co jest istotne przy wykładzie pełnej przypowieści. Zachodzące tu elementy paraboliczne są bowiem zaledwie skróconymi porównaniami i jako takie domagają się interpretacji stosowanej przy zwykłych porównaniach. Występujące w perykopie obrazy wymagają wykładu stosowanego przy metaforach. W powiązaniu z nimi trzeba też wyjaśniać zdania o treści czysto pojęciowej (sensu proprio).

W egzegezie tej perykopy należy wykazać, traktując rzecz ogólnie,

że Jezus i winny krzew przynależą do siebie nawzajem. Jezus jest prawdziwym krzewem winnym. On bowiem spełnia to, co te pojęcia wyrażają. Egzegeza powinna tu wykazać, że Jezus słusznie wysuwa roszczenie do tytułu prawdziwego krzewu winnego. To zdanie zasadnicze w perykopie, dwa razy w niej powtórzone (15,1.5), jest więc mową właściwą i trzeba je rozumieć jak najbardziej dosłownie. Jan chce ową deklaracją wypowiedzieć jedynie to, co wyraża najbliższy sens wyrazowy. To Chrystus jest tym krzewem winnym.⁵⁴ Wykazanie, jak to jest w ogóle możliwe i co przez to należy bliżej i dokładniej rozumieć, stanowi już zadanie egzegezy szczegółowej i teologii biblijnej.

LE GENRE LITTÉRAIRE DE LA PÉRICOPE SUR LA VIGNE (Jn 15, 1—11).

L'objet de l'article est la question de la forme littéraire et du genre littéraire de la péricope sur la vigne (Jn 15,1—11). L'auteur examine d'abord les résolutions antérieures et puis les contemporaines de cette question (par J. M. Lagrange, J. Pirot, J. M. Bover, B. Schwank, P. Gächter, R. Borig). Après la critique des auteurs susdits, l'auteur de l'article suggère, qu'on ne peut pas interpréter ce passage de Jean selon les principes hermeneutiques ni d'une allégorie, ni d'une parabole, ni d'un genre littéraire mixte (allégorie-parabole). Dans cette péricope nous avons en effet tout près de soi des éléments divers de tous genres littéraires mentionnés ci-dessus, entrelacés de propositions au sens non-figuré. On doit pour cela classer Jn 15,1—11 (17) parmi un spécifique genre d'un discours imagé, qui exige dans l'exégèse l'application en tout de divers principes hermeneutiques des genres littéraires susdits. Selon Jn 15,1.5 Jésus est la vigne dans un sens littéraire. De combien est-ce possible et comment en doit-on plus exactement et plus proche comprendre, c'est déjà une tâche pour l'exégèse détaillée et pour la théologie biblique.

⁵⁴ Por. R. Borig, dz. cyt., 23.